

az alberti állami iskolában, a szolgálati lakásban lakott. A helybeliek a család segítségére siettek, mert nem tudhatták, hogy mennyi ideig lesz távol az édesapa. Különböző élelmiszereket vittek a rászoruló család számára.⁵

A család albertirsai élete 1947–48 táján Ceglédre való költözésükkel lezárult, de nem szakadt meg teljesen, mert Lajos bácsi idős korában egy tanyát vásárolt és szívesen járt le kertészkedni, s elbeszélgetni a helyiekkel a régi időről. A ceglédi évek elején, levelező tagozaton, Budapesten tanári diplomát szerzett, az Apáczai Csere János Főiskolában. 1952 és 1974 között a Táncsis Mihály Általános Iskolában tanított, majd onnan vonult nyugdíjba, ezután a néprajzi gyűjtéseket fokozottabban tudta végezni.

A továbbiakban egy olyan visszaemlékező sorait szeretném idézni, aki barátjának tekintette Hídvégi Lajost, ő pedig dr. Surányi Dezső: *„Ünnepi alkalomnak tekintettem, amikor telefonos egyeztetés után mehettem hozzá beszélgetni, ugyanis mindig volt miről. A tízemeletes házban a maga személyisége, kedves felesége és nekünk tálalt süteménye és kávéja megderítette a napot, hasznos órákat. Lehetett kultúrpolitika, művelődéspolitikai [...]. Időskorára sem keveredtek össze az emlékek, jó volt a memóriája. A béke és békeség járta át egész lényét. Beszélgetőpartnereit fegyelmezett módon avatta be munkáiba. Tisztelete Cegléden és Albertirsán is egyaránt megvolt.”* Dr. Surányi Dezső még megemlítette, hogy temetése napján, 1994. augusztus 8-án, két fehér galamb körözött a levegőben, melyet égi jelnek fogott fel.

Lajos bácsi emlékezete Albertirsán például abban nyilvánult meg, hogy a Dolina-völgyben tölgyfát ültettek az emlékére, mert szívesen járt oda túrázni, illetve szívén viselte a környék természeti értékeit. Cegléd városa 1993 májusában *díszpolgári* címet adott neki. Méltó elismerése egy életpályának. Sok kiadatlan anyaga van, különböző témakörökben: balladák, mondókák, népi játékok, első világháborús katonanaplók, amelyek sajtó alá rendezésre várnak.

Hodos Gábor

Mosolygó Imre, a nyírmártonfalvai görögkatolikus templom alapítója

Mosolygó Imre Sándor görögkatolikus pap, szatmári főesperes Révaranyoson (Ara-nyosapáti) született 1922. szeptember 10-én. Édesapja Mosolygó Sándor (1894–1976) görögkatolikus esperes, édesanyja Kutka Erzsébet Ilona (1892–1976), testvérei: Mária Magdolna (1918–1980), Sándor (1920–2016) és Marcell János (1928–2001).

Az elemi iskolát (1927–1931) követően tanulmányait a kisvárdai Magyar Királyi Állami Bessenyei György Gimnáziumban (1931–1939) végezte, ahol 1939 júniusában gimnáziumi érettségit szerzett.¹ 1940. szeptember 1-jén kezdte meg egyetemi tanulmányait a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gépész- és Vegyészmérnöki Karán mint gépészmérnök hallgató.² Első- és másodéves egyetemistaként a háború

5 Hídvégi Mária visszaemlékezése alapján

1 Állami Bessenyei gimnázium. Kisvárdai, 1939. 20.

2 M. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Évkönyv 1940–1941. 201. és 1941–1942. 367.

*Mosolygó Imre prédikáció közben,
az általa tervezett kalocsai mintás miseruhában (A szerző archívumából)*

alatt a hadifelszerelésekről készített műszaki rajzokat. Valójában azonban mindig is pap szeretett volna lenni. Mivel édesapja kérésére – hogy ne legyen minden fia pap – iratkozott be a gépészmérnöki szakra, így az ő tudta nélkül jelentkezett a szemináriumba.³ 1942. július 2-án nyert felvételt a hajdúdorogi egyházmegye papnövéndékeinek sorába.⁴ Szeptember 1-jén az Ungvári Görög Katolikus Hittudományi Főiskolán kezdte meg teológiai tanulmányait.⁵ Az intézményt 1944 végén a szovjet hatalom bezáratta.⁶ 1945. szeptember 1-jétől a Pázmány Péter Tudományegyetem Hittudományi Karán folytatta tanulmányait, ahol 1948-ban teológusdiplomát szerzett.⁷

Tanulmányainak befejezését követően, január 11-én néhány napra bevonult katonának. 1948. augusztus 17-étől Debrecenben, majd 1950. május 10-étől Újfehértón hitoktatott.⁸ Megvárta, hogy jegyese, Legeza Éva Mária (1929–2020) befejezze tanítói tanulmányait, ezért nem szentelték fel.⁹ 1949. július 5-én kötöttek Sajópálfalán egyházi, Arnóton polgári házasságot. Házasságukból született Miklós (1950–), László (1952–), József (1953–2020) és Éva (1967–). 1949. július 20-án Nyíregyházán Dudás Miklós megyés püspök szentelte pap-

3 Mosolygó Éva közlése.

4 Görög Katolikus Szemle 1942. július 12. 14. évf. 23. sz. 3.

5 *Véghező Tamás*: Görögkatolikus papok történeti névtára. 1. kötet A Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus 1850 és 1950 között felszentelt papjai 201.

6 *Bendász Dániel*: Illegalításban, de töretlen hittel. Papképzés a Munkácsi görög katolikus Egyházmegyében; <https://karpataljalap.net/2002/05/03/illegalitasban-de-toretlen-hittel> (2021. március 27.)

7 A Pázmány Péter Tudományegyetem Almanachja 1943–1944, 1944–1945, 1945–1946. 191.

8 Görögkatolikus papok sirnyilvántartása; <https://www.nyirgorkat.hu/csatolmany/hir/archiv/93/papisirok-adatok.htm> (2021. március 27.)

9 Ua. 3. sz. jegyzet

pá.¹⁰ Primíciája július 31-én Fábánházán volt. Elsőmisés jelmondata: „*Ne vess meg engem Üdvözítőm, [...] emeld fel fejemet [...] s tégy engem is szőlőd munkásává.*” (1. hang bűnbánati sztychira) 1974. október 1-jén Mátészalkán a templombúcsún tartotta ezüstmiséjét.¹¹

1991. november 11-én Mátészalkán, papságának 43. és életének 69. évében halt meg. Temetése november 14-én a mátészalkai köztemetőben volt.¹² Jelenleg a váci Ambró Ferenc utcai temetőben, feleségével közös sírban nyugszik.

TEMPLOMÉPÍTÉS 1956-BAN

1952. június 3-án helyezték helyettes lelkésznek Nyírmártonfalvára.¹³ A Nyírmártonfalvai Görögkatolikus Egyházközség 1946-ban lett önálló, addig Nyírácsád filiájaként létezett.¹⁴ A templom felépülését megelőzően a községi görögkatolikus iskola kápolnájában miséztek. A templom sekrestyéjében látható Szent Miklós püspököt ábrázoló képet ő festette az iskolai kápolna oltárképének, mivel a család védőszentjéül őt választotta. Később Szent Miklós lett a templom védőszentje.¹⁵ Megfogalmazódott benne, hogy a település első görögkatolikus templomát szeretné felépíteni.

1955 folyamán így került sor a parókiával szomszédos telek megvásárlására (4263 Nyírmártonfalva, Széchenyi u. 34.). A telken álló parasztházra nem adtak ki bontási engedélyt, viszont a templom kivitelezési tervei már készültek. A legények az épület rossz állapotának kihangsúlyozására faltámaszt építettek, amelyet rövid ideig meg is hagytak. Nem sokkal később egyik nap megkérték a tisztelendő urat, hogy bármit hall, ne jöjjön ki éjszaka a házból. Elősegítve a templom mihamarabbi megvalósíthatóságát, még akkor éjszaka összedöntötték a házat, amely így már hivatalosan is bontásra kerülhetett. Viszont templom-építési tilalom lévén az elkészült terv nem kaphatott hivatalos építési engedélyt.

1956. október 23. és november 4. között Debrecenbe utazott, ahol az építési engedéllyel egyenértékű határozatot kapott, amelyben az állt, hogy tudomásul veszik, hogy itt templom épül. Valamint ekkor vásárolta meg a vasalásokhoz szükséges anyagot is.¹⁶

A községben október 26-án délután kezdődtek el a forradalmi események. A földművesszövetkezet és a tanácsháza előtt kisebb csoportok jelentek meg. Ezekből néhányan kiváltak és követelték a Kossuth-címeres zászló kitűzését, ami meg is történt. Este nyolc óra körül a tanácsháza előtt újabb csoportok jelentek meg, levertek a begyűjtési és pénzügyi dicsőségtáblát, valamint a népköztársaság címerét. Idős Molnár József, ifjú Molnár József és Bíró Sándor megjelenésével az események a tettegességgig fajultak. Antal Istvánt, aki a hangos szóváltásra felügyelve a tanácselnök segítségére sietett, ifjú Molnár József megkéselte.¹⁷ A tanácsháza feldúlása közben ismételten kést rántott és kettévágta Pósa Lajos tanácselnök ajkát, aki a községi nyilvántartások értelmetlen pusztítása ellen erélyesebben is fellépett.¹⁸ Mosolygó Imre, valamint a református lelkész sietett a súlyos vérvesztéséget szenvedő és kórházi ellátásra szoruló bajbajutott segítségére.¹⁹ Október 27-én alakult meg a

10 Ua. 5. sz. jegyzet

11 Új Ember 1974. március 3. 30. évf. 9. (1443.) sz. 4.

12 Kelet-Magyarország 1991. november 13. 51. évf. 266. sz. 10.

13 Ua. 8. sz. jegyzet

14 Nyírmártonfalva egyházi élete; <https://www.nyirmartonfalva.hu/intezmenyek/egyhaziak> (2021. március 23.)

15 Mosolygó László nyugalmazott görögkatolikus pap közlése.

16 Mosolygó Miklós közlése.

17 Hajdú-Bihari Napló 1957. május 29. 2. évf. 123. sz. 6.

18 Hajdú-Bihari Napló 1959. augusztus 14. 16. évf. 190. sz. 3.

19 Ua. 16. sz. jegyzet.

tizenkét főből álló forradalmi bizottság, melynek tagja volt. A református lelkésszel közösen felállították a települési bolt védelmét szolgáló fegyveres őrszolgálatot. Több esetben tett hazafias kijelentést, de konkrét cselekedet hiányában nem indítottak eljárást ellene.

A forradalmat követően, 1957. április 19-én került sor az alapköszentelésre. Az építéshez szükséges építőköveket Vámospércsről hetven szekér segítségével hozták el. A falu öszszefogásának köszönhetően az alapot egy nap alatt ásták ki, valamint nyáron egy hét alatt készültek el a templom falai. Legtöbbször feleségét bízta meg az anyagbeszerzéssel. A tetőfedéshez felhasznált palát IKKA-utalványainak (fizetéskiegészítésként misemondásért kapták külföldről a papok) felhasználásával vásárolta meg. Minden vasárnap Csepel-mo-torjával gyűjtőkörútra indult.²⁰

Feltűnés nélkül őszre a templom tető alá került, de a teljes befejezése egészen 1960-ig elhúzódott. A templomtorny a következő parókus idején épült meg, előtte a parókia felőli oldalán egy fa harangláb állt. A templomi oltár egy bezárt zárda kápolnájának oltára, amelyet Budapestről hozott.²¹

Valószínűleg a tanácselnök életének megmentése is hozzájárult később a templomépítés körüli hatósági ellenőrzések és vegzálások elkerüléséhez. Mindvégig sikertelenül próbálták meg beszervezni.²² Az építési munkálatokból szinte

minden nyírmártonfalvai család kivette a részét, és ez az, ami különleges értéket kölcsönöz a templomnak.²³ A templom felszentelésére 1960. június 26-án került sor.²⁴ Védőszentje Szent Miklós püspök, a templombúcsú Miklós napján, december 6-án van.²⁵ Nem sokkal később önmaga kérte áthelyezését, hogy gyermekei gimnáziumban tanulhassanak tovább.

Mindig azt mondta a forradalomról, hogy „Azért tört ki, hogy Nyírmártonfalvának temploma legyen.”

Az elkészült templom (A szerző archívumából)

TEPLOMÉPÍTÉS BEFEJEZÉSE AZ 1960-AS ÉVEKBEN

1961. február 1-jén helyezték helyettes lelkésként Mátészalkára.²⁶ A templomot 1941 és 1948 között építették.²⁷ Megérkezését követően hozzálátott a templom befejezéséhez, amelyet

20 Ua. 16. sz. jegyzet.

21 Ua. 15. sz. jegyzet.

22 Ua. 16. sz. jegyzet.

23 Ua. 14. sz. jegyzet.

24 Új Ember 1960. június 26. 16. évf. 26. sz. 4.

25 Hajdúdorogi Főegyházmegye Nyírmártonfalva; <https://hd.gorogkatolikus.hu/adattar-parokia/Nyirmartonfalva> (2021. március 27.)

26 Ua. 8. sz. jegyzet.

27 Mátészalka; <https://www.nyirgorkat.hu/?q=parokia&id=87> (2021. március 26.)

Templomszentelés 1960-ban (A szerző archívumából)

ki, ahogy azt is, hogy az ikonosztázion képei a sík mennyezetre kazettaszerűen legyenek felfestve.²⁹ Egyedülálló keleti ikon stílusban újjáfestett görögkatolikus templom lett.³⁰ A szentély falán látható Krisztus-ikon érdekessége, hogy bárhova is álljunk a templomban, a szemeivel mindig ránk néz.

A mátészalkai templom a kovácsoltvas királyi kapuval (A szerző archívumából)

a külső vakolással kezdett. A templomot 1967. és 1969. között²⁸ Szilágyi János festőművész (1911–1978), a hazai egyházi murális-figurális festészet egyik kiemelkedő alakja festette két fiával közösen. Korábban csak római katolikus templomokat festettek, így ez volt életük első, de nem utolsó görög rítusú templomdíszítése. A templomalfestményeinek a színvilágát közösen találták

Felesége csempészte át a határon Horváth Anna (1924–2005) beregszászi művésznő terveit, amely alapján József fiával közösen elkészítették a kovácsoltvas királyi kaput – mely az angyali üdvözetet ábrázolta –

A mátészalkai templom 1981-ben felszentelt harangja (A szerző archívumából)

28 Ua. 27. sz. jegyzet

29 Ua. 3. sz. jegyzet

30 Új Ember 1975. máj. 18. 31. évf. 20. (1506.) sz. 1.

és amelyet később átvittek az erdőhorváti görögkatolikus templomba. Mára onnan is kipakolták.³¹ Alapképnek két rézből készült dombormű volt felfüggesztve az ajtót tartó vasszerkezetre, amelyek szintén csempészás útján kerültek Beregszászról Magyarországra.

A Tóth család kezdeményezésére készült el a templom második és egyben legnagyobb harangja, amelyet 1981-ben szenteltek fel. A család a harang teljes költségének több mint felét saját négytalálatos lottószelvényéből fedezte. A harangot idős Gombos Lajos (1928–2011) aranykoszorús harangöntőmester készítette. Egy Amerikában élő rokonától nagy méretű, bibliai történeteket ábrázoló festményeket kapott, amelyeket a templomi hittanoktatáshoz használt.³²

Mosolygó Imrét 1969-ben nevezték ki parókusnak. 1975. augusztus 29-én tiszteletbeli esperes, 1976. május 1-jén szatmári főesperes lett.³³

1984-ben agyérgörcsöt kapott, toloszékbe került, de egy éven keresztül még ellátta szolgálatát. 1985. szeptember 1-jén vonult nyugdíjba.

Villei-Pribék András Gábor

Törvénytörési néprajz

Történeti múltunk két különös alakja, a pribék és a tolvaj

A történeti forrásokban felbukkan két olyan embertípus, amely tevékenységét illetően különösnek, valójában kétes személyiségnek, bűnözőnek tekinthető, mint a *pribék* és a *tolvaj*.

Pribék szavunk különböző jelentéstartalommal rendelkezett az elmúlt évszázadokban. Egyes vélemények szerint délszláv (dalmát, horvát, szerb) szó, azonban valószínűsíthetőbb a török eredete: „A törökből származtat az is hihetővé teszi, hogy tiszta alakjában a törökkel határos sláv nyelvekben dívik, és hogy a magyarban nemes családnevekben is él, melyek szegyenítő szókat nem igen szoktak fölvenni” – állapítja meg a magyar nyelv szótára.¹ A pribék azonban kétes alaknak számít, valójában áruló, aki hitszegő módon közössége ellen fordul, átáll az ellenséghez. Mint kém bukkan fel, ami részben kedvező megítélését jelenthette.

A pribékre számos adat található Nagykőrösön a XVII. századi történeti dokumentumokban. A mezőváros gazdagnak mondható levéltári anyaga a XVII. század elejétől maradt fenn, s különösen értékes adatokat őriznek a számadáskönyvek.

Nagykőrös városába is rendre jöttek hivatlan „vendég”-ek. A törökök Pestről és Budáról, de sok más helyről, mint például Szolnok, Gyula, Jankovác, Temesvár, Eger, Sirok,

31 Ua. 15. sz. jegyzet

32 Ua. 3. sz. jegyzet

33 Ua. 8. sz. jegyzet

1 Czuczor Gergely–Fogarasi János: A magyar nyelv szótára. Ötödik kötet. Pest, 1870. 355.